

Az MTA Neveléstörténeti Albizottságának tevékenysége 1994–1996

A Neveléstörténeti Albizottság tevékenysége – az 1994-ben bekövetkezett kisebb mértékű személyi változások ellenére – töretlen folytatása volt az előző ciklus munkájának. Tevékenységünk középpontjában már 1991-től a magyar iskola közelgő jubileumának előkészítése, az egyes intézményekben és az ország különböző területein folyó munka összehangolása volt.

Fontos célnak tekintettük a neveléstörténet szakmai utánpótlásának felmérését, a szakmai bázis kiszélesítését, a szó- és írásbeli közlési lehetőségek gyarapítását. Ezt szolgálták – más fórumok mellett – az ország különböző városaiban, a neveléstörténet nagy kisugárzású szellemi központjaiban szervezett regionális neveléstörténeti konferenciák (1991: Szeged; 1992: Veszprém; 1993: Debrecen). Ezek a tanácskozások egy-egy táj szakmai és tudományos intézményeinek célratörő összefogását is példálták. Társzervezőik minden esetben a területileg illetékes regionális akadémiai bizottságok voltak, például szerű együttműködésben a terület pedagógusképző felsőoktatási intézményeivel, megyei pedagógiai intézeteivel, az MPT megyei tagozataival, egyházi és közgyűjtmenyeivel. E tanácskozások kiváló lehetőséget teremtettek az adott régióban folyó iskola- és neveléstörténeti kutatások áttekintésére, azok eredményeinek számbavételére, a millenniumi előkészületek meg-
alapoására.

E három regionális konferencia előadásai – szervezési és anyagi okokból – a közvetkező akadémiai ciklusban jelenhettek csak meg a Neveléstörténeti Füzeteknek az OPKM által gondozott sorozatában (*Adatok Dél-Magyarország iskolaügyének történetéből. Tudományos konferencia Szegeden, 1991.* Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Neveléstörténeti Füzetek 13., Bp. 1996; *Iskolatörténet–iskolakultúra-neveléstörténeti kutatás. Tudományos konferencia Veszprémben és Debrecenben.*

Tanulmányok. Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Neveléstörténeti Füzetek 15., Bp. 1996.

Az albizottság tevékenységének másik fontos területe a Magyar Pedagógiai Társaság neveléstörténeti szakosztályával közösen Budapesten rendezett – hagyományos – központi felolvasóülés-sorozat volt, mely a neveléstörténet jeles évfordulóhoz kapcsolódott (1991: *Az oktatási törvénykezés hazai történetéből*; 1992: *Vivéstől Kodályig*; 1993: *Állam, egyház, iskola a modern magyar közoktatás történetében*). Mindhárom tanácskozás teljes anyaga megjelent a fentebb említett Neveléstörténeti Füzetek című sorozatban (*Állam–egyház–iskola. Tanulmányok Neveléstörténeti felolvasóülés Budapesten.* Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Neveléstörténeti Füzetek 16., Bp. 1996.).

Albizottságunk több fordulón is foglalkozott a pedagógusképző intézményekben folyó neveléstörténeti oktatás helyzetével, jövőjével. A témával kapcsolatos *Állásfoglalást* közvetlenül eljuttattuk az érdekelte intézményekhez, illetve a Neveléstörténeti Tájékoztató című periodika 1993. évi 4. számában, valamint a Magyar Pedagógia 1994. évi 3–4. számában is közreadtuk.

*

Az 1994-gyel kezdődő új ciklus első évében Tatabánya adott otthont egy – nemzetközivé bővült – regionális neveléstörténeti tanácskozásnak, amely a térség, mindenekelőtt a történelmi Esztergom és Komárom megyék középfokú iskoláztatásá-

nak a történetét tekintette át. A konferencia előadásai – nagyrészt helyi kutatók tollából – a tatabányai Városi Múzeum gondozásában még az évben kiadásra kerültek.

Az 1994-es év Budapesten tartott központi felolvasóülésének témája a *magyarországi zsidó iskoláztatás története* volt. Az előző éveknek a katolikus és református felekezeti oktatás történetét, valamint az állami iskoláztatás kérdéskörét áttekintő rendezvényeit folytatta ez a konferencia, melynek szomorú aktualitást a holocaust 50. évfordulója adott. A tanácskozáson elhangzott előadások (Raj Tamásé, Karády Viktoré, Felkai Lászlóé, Halász Imréné, Síró Béláé, Nagy Péter Tiboré, Gadó Jánosé és Várhegyi Györgyé) nagyrészt nyomtatásban is megjelentek (*A zsidó iskolaügy története Magyarországon. Tudományos konferencia Budapesten, 1994.* Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Neveléstörténeti Füzetek 14., Bp. 1995.).

A Neveléstörténeti Albizottság 1995 tavaszán kibővített ülésen tekintette át a *magyar neveléstörténet-írás* elmúlt tíz évének könyvekben és folyóiratokban napvilágot látott termését. Az előadók – Balogh László, Horánszky Nándor, Németh András, Pukánszky Béla és Szabolcs Éva – részletekben menő, alapos elemzéssel tárták fel a gazdag publikációs anyag belső arányait, szakmai értékeit és tanulással szolgáló hiányait, fogyatékoságait. Az ülés közvetlenül is inspirálta egy átfogó, országos tanácskozás megszervezését,

amelyre *Neveléstörténet és neveléstörténet-írás* címmel 1995 szeptemberében Veszprémben került sor.

Az Albizottság közreműködésével került megrendezésre – még 1995 tavaszán – az *Iskola a Pannon térségben* című nemzetközi iskolatörténeti konferencia Nagykanizsán, amelynek hazai előadók – Mészáros Istvánon, Kelemen Eleméren, Kotnyek Istvánon és másokon – kívül burgenlandi, horvátországi és szlovéniai előadói is voltak.

*

Az Albizottság 1995–1996. évi tevékenységét a magyar iskola 1996. évi millenniuma határozta meg. Tagjai előadóként, szerzőként, szervezőként, de az Albizottság képviselőjeként is számtalan eseménynek, rendezvénynek, kiadványnak voltak tevéleges részesei. A tömör millenniumi „mérleg” tehát egyben az Albizottság 1995–1996. évi „bizonyítványa” is.

Az iskolatörténeti évforduló központi rendezvényeinek gerincét a magyar iskola három nagy korszakát három külön-

A millennium jegyében – és a millennium emblémájával – napvilágot látott kiadványok – monográfiák, tanulmánykötetek, folyóirat-különszámok és cikksorozatok – számbavétele, tartalmi elemzése, neveléstörténeti hasznosítása a további kutatásokban és szintézisekben, valamint a neveléstörténet tanításában és népszerűsítésében a következő évek fontos feladata, ami az Albizottság munkájának egyik irányát is megszabja. Jóleső érzéssel nyugtázzhatjuk, hogy a majdani millenniumi bibliográfiában kivétel nélkül ott olvashatjuk az albizottság tagjainak nevét; itt is megjegyezve, hogy saját munkáik mellett számos további könyvnek, kiadványnak voltak ösztönzői, lektorai, szerkesztői.

böző helyszínen bemutató, nagyszabású művelődéstörténeti kiállítások alkották (1996. március 21., Győr, Xántus János Múzeum: *A magyar iskola első évszázadai*; 1996. június 21., Debrecen, Református Kollégium Iskolatörténeti Gyűjteménye – Déri Múzeum: *A magyar iskola a 16–19. században*; 1996. augusztus 30., Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum: *Száz esztendő a magyar iskola ezer évéből. A*

modern magyarországi közoktatás története, 1848–1948. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiállítása). E három nagy kiállítás mellett országsszerte több mint ötven jelentős helyi, megyei vagy regionális kiállításra kerül sor; közülük több állandó jellegű, maradandó értékű volt (Baja, Eger, Győr, Kecskemét, Martonvásár, Tapolca, Vásárosnemény stb.). Reményeink szerint a következő években – az OPKM időszakos kiállítására alapozottan – megvalósulhat régi tervünk: egy állandó hazai iskolatörténeti kiállítás, a valódi országos pedagógiai múzeum.

A központi konferenciák közül az Albizottság volt az egyik szervezője a már említett veszprémi tanácskozásnak, amelynek előadói (*Horváth Márton*, Kelemen Elemér, *Tölgyesi József*, *Köte Sándor*, *Gergely Jenő*, *Bajkó Mátyas*, *Kotnyek István*, *Ballér Endre*, *Ladányi Andor*, *Szőgi László*, *Felkai László*) átfogó elemzést adtak a hazai neveléstörténeti kutatások és a neveléstörténeti könyv- és folyóirat-kiadás jelenlegi helyzetéről és időszzerű feladatairól. A konferencia anyaga – az OPKM gondozásában – 1996-ban jelent meg (*Neveléstörténet és neveléstörténet-írás. Országos Konferencia, Veszprém, 1995. szeptember 19–30.* Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Bp. 1995.).

Hasonló szerepet vállaltunk a Magyar Tudományos Akadémián megtartott tudományos felolvasóülés előkészítésében és megrendezésében. (A konferenciát *Glatz Ferenc* és *Báthory Zoltán* nyitották meg; előadói *Mészáros István*, *Péter Katalin*, *Kosáry Domokos*, Kelemen Elemér, *Mann Miklós* és *Kardos József* voltak. Az előadások már kötetben is megjelentek: *Iskola a magyar társadalom történetében. Konferencia a Magyar Tudományos Akadémián.* 1996. november 12. Szerk.: BALOGH LÁSZLÓ. OPKM, Bp. 1997.)

Az MTA különböző szervezeteinek és intézményeinek égisze alatt – más rendezőkkel karöltve – húsznál több rangos, többnyire nemzetközivé bővült iskola- és művelődéstörténeti fórumra került sor – szinte az ország valamennyi jelentős szellemi központjában. Győrött és Miskolcon a régió felsőoktatási kutatói – oktatók és

hallgatók – találkoztak határainkon túli kollégáinkkal. Nemzetközi tanácskozás tekintette át a magyar iskolakultúra ezer évét Debrecenben, az iskola és a társadalom kölcsönhatását Zalaegerszegen. Kecskeméten a kisiskola, Sárospatakon a magyar pedagógusképzés, Tatabányán a népoktatás, Szekszárdon a hazai reformpedagógia történetét dolgozták fel a résztvevők. Rozsnyón, Beregszászon és Székelyudvarhelyen a határainkon túli magyar iskolák történetével és jelenlegi helyzetével foglalkozó tanácskozásokra került sor.

A millennium jegyében – és a millennium emblémájával – napvilágot látott kiadványok – monográfiák, tanulmánykötetek, folyóirat-különszámok és cikksorozatok – számbavétele, tartalmi elemzése, neveléstörténeti hasznosítása a további kutatásokban és szintézisekben, valamint a neveléstörténet tanításában és népszerűsítésében a következő évek fontos feladata, ami az Albizottság munkájának egyik irányát is megszabja. Jól eső érzéssel nyugtázzhatjuk, hogy a majdani millenniumi bibliográfiában kivétel nélkül ott olvashatjuk az albizottság tagjainak nevét; itt is megjegyezve, hogy saját munkáik mellett számos további könyvnek, kiadványnak voltak ösztönzői, lektorai, szerkesztői.

A központi feladat mellett – bizonyára érthetően, de nem menthetően – háttérbe szorult néhány korábbi elgondolásunk, tervünk. Így nem jutott erőnk a neveléstörténeti kutatók, oktatók felkészítését, továbbképzését szolgáló módszertani konferenciasorozat megszervezésére. Az 1996 októberében Szegeden szervezett fórum – a jeles külföldi szakemberek jelenléte ellenére is – mérsékelt érdeklődést keltett. Nagyobb visszhangja volt a millenniumi rendezvények előkészítését segítő konferenciasorozatnak (Győr, 1993; Budapest, 1994; Sárospatak, 1995), melyen pedagógusképző felsőoktatási intézmények és közgyűjtemények szakemberei cserélhettek véleményt és tapasztalatot a neveléstörténeti kutatómunka, a forráskutatás és -feldolgozás, a tárgyi emlékek gyűjtése, valamint az iskolatörténeti kiállításrendezés stb. időszzerű témáiról.

Bár Albizottságunk életéről és munkájáról időnként hírt adhattunk nemzetközi fórumokon és szakmai orgánumban is (ISCHE-konferenciák; Paedagogica Historica stb.), elégtelennek tarthatjuk nemzetközi kapcsolatainkat, illetve jelenlétünket a nagyvilágban. A következő években erre is több figyelmet, nagyobb energiát kell fordítanunk.

Sajnálatos paradoxon, hogy az 1991 óta – Albizottságunk kiadványaként is számon

tartott – Neveléstörténeti Tájékoztató megjelenítését – anyagi és szervezési okok miatt – éppen az 1996-os évben szüneteltetni kényszerültünk. A Tájékoztató újjászervezése, újraindítása – a hazai neveléstörténeti forráskutatás és forrásközlés központi hazai műhelyének megteremtésével együtt – ugyancsak a következő időszak egyik kiemelt albizottsági feladata.

Kelemen Elemér

A szakmai együttműködés értéke

Az MTA Pedagógiai Bizottsága Pedagógusképzési Albizottságának beszámolója

Az 1994–96-os akadémiai ciklus végén valamennyi munkabizottság elkészítette beszámolóját. Az alábbiakban részleteket közlünk a Pedagógusképzési Albizottság tapasztalatait összefoglaló értékelésből. (1)

Az Albizottság az 1994–96-os időszakban a következő témákat, illetve előterjesztéseket vitatta meg:

1. *A pedagógusképző műhelyek tapasztalatai;*
2. *A pedagógusképzés helyzete;*
3. *A tanárképzés fejlesztésével kapcsolatos állásfoglalás;*
4. *A tanárképzés aktuális kérdései és fejlesztési perspektívái;*
5. *A műszaki pedagógusképzés rendszere (különös tekintettel a képzési követelményekre).*

A témák felsorolása is mutatja, hogy az Albizottság igyekezett közelebb férkőzni a pedagógusképzés gyakorlatához. Fontosnak tartottuk újabb, az érdekeltek által igazolt tapasztalatok feltárását, hogy az új *Felsőoktatási törvény* (és a témában kiadott végrehajtást segítő, módosító határozatok sora) ezek figyelembevételével szülessenek meg. A Főbizottság a (közoktatási és felsőoktatási téma-) vitákban folyamatosan igényelte tevékeny közreműködésünket.

1995 decemberében – minden előzményt mérlegelve, élénk viták után – megszületett a Pedagógiai Bizottság *A tanár-*

képzés fejlesztésének időszerű kérdései című állásfoglalása.

Az állásfoglalás szövege eljutott a főhatóság különböző főosztályaira, de – a benne leírt problémák megoldására vonatkozóan – érdemi visszajelzést nem kaptunk. Ennek egyik oka bizonyára az, hogy a pedagógusképzés a felsőoktatás fejlesztési koncepciójában eleve nem kapott súlyának megfelelő helyet. További ok lehet az is, hogy az általunk (is) többször felvetett makacs problémák megoldását egyre későbbre halasztották. Az állásfoglalásban érintett kérdéskörök nagyobb része a mai napig időszerű, a fejlesztő lépések megtétele egyre sürgetőbb. Vegyük sorra a legfontosabbakat:

1. *A törvényi szabályozás nem eléggé hatékony, nem képes a tanárképzés követelményeit érvényesíteni.* A felsőoktatás és az egyetemvezetés a kérdést általában periférikusan és nem rendszerszemlélettel kezeli. Az intézményi autonómia ellehetlenítette a tanárképzést. Magas szintű, a pedagógusképzés ügyéért felelős állandó bizottság felállítását javasoltuk. Ez a bonyolult témakör semmiképp sem szorítható a revíziós területek határai közé.